

Huvudman
kommun@karlskoga.se

2019-03-13
Dnr 400-2017:10219

Rektor
eva.erikssonohrn@karlskoga.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Möckelngymnasiet Ro 2 i
Karlskoga kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Möckelngymnasiet Ro 2 med Karlskoga kommun som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Möckelngymnasiet Ro 2 den 18 och 19 december 2018. Det program som granskades var vård- och omsorgsprogrammet. Besöket genomfördes av Anders Bengtsson och Monica Axelsson. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts.

På Möckelngymnasiet som helhet finns 15 nationella program och totalt 849 elever. Det finns två utbildade studie- och yrkesvägledare som omräknat till heltidstjänster arbetar 200 procent. Studie- och yrkesvägledarna är anställda på Möckelngymnasiet och har rektorer som närmaste chefer. Vård- och omsorgsprogrammet ingår i rektorsområde 2 som är ett av fyra rektorsområden vid Möckelngymnasiet. I rektorsområdet 2 finns ytterligare två nationella program. Rektorsområde 2 leds av en rektor. Vid vård- och omsorgsprogrammet studerar 63 elever, varav 59 flickor och 4 pojkar. 6 lärare undervisar på programmet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorn inte har tagit fram någon tydlig arbetsfördelning för den vida² studie- och yrkesvägledningen som beskriver hur personalen på skolenheten gemensamt ska bedriva arbetet. Rektorn berättar att hen saknar en bild av den vida vägledningen och inte heller har initierat något arbete eller ålagt lärarna uppgifter kring det. Vidare visar granskningen att rektorn inte tagit fram någon tydlig arbetsbeskrivning för den snäva³ studie- och yrkesvägledningen. Studie- och yrkesvägledaren berättar i intervju att hen följer en äldre arbetsbeskrivning, som mest handlar om enskilda samtal och information om de individuella valen.

Granskningen visar vidare att rektorn inte skapar förutsättningar för samverkan internt inom studie- och yrkesvägledningen. Av intervjuer med lärare och studie- och yrkesvägledaren framgår att rektorn inte uttalat att lärarna ska samverka med studie- och yrkesvägledaren kring den vida studie- och yrkesvägledningen på vård- och omsorgsprogrammet. Rektorn skapar däremot förutsättningar för samverkan med externa aktörer exempelvis genom elevernas APL-platser, programråd, Vård College och genom att programmets elever anlitas som statistiker för övningar med polis och ambulans.

Av granskningen framkommer att rektorn inte ser till att personalen får tillräcklig kompetensutveckling för sitt arbete med studie- och yrkesvägledning. Av intervjuer med rektorn och personal framgår att rektorn inte har analyserat behoven av

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Skolverket (2013). Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och vägledning. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

³ Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013). Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och vägledning. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

kompetensutveckling för lärarna avseende studie- och yrkesvägledning och att det inte genomförts några insatser inom detta område. Vidare har rektorn inte använt sig av studie- och yrkesvägledaren i lärarnas kompetensutveckling på vård- och omsorgsprogrammet. Den kompetensutveckling som lärarna får är kopplad till lärarnas yrkeskompetens.

Studie- och yrkesvägledningen ingår inte som en del i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete. Av intervju med rektorn framgår att studie- och yrkesvägledningen inte följs upp systematiskt och att rektorn inte genomför någon analys av den studie- och yrkesvägledning som eleverna får del av, satt i relation till elevernas behov. Rektorns uppfattning är ändå att eleverna är nöjda och att de flesta eleverna kommer till inbjudna samtal med studie- och yrkesvägledaren i årskurs 3.

Granskningen visar vidare att lärarna i liten omfattning planerar och genomför undervisningen för att studie- och yrkesvägledningen ska utgöra en integrerad del i undervisningen. Av intervjuer med lärare framgår att de inte är medvetna om att de har detta uppdrag och att de heller inte använder begreppet studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Det framgår dock att lärarna i vård- och omsorgsämnen genomför olika moment i undervisningen som kan ses som inslag av studie- och yrkesvägledning genom att eleverna på olika sätt får kunskap om olika yrken och arbetsliv. Exempelvis bjuds före detta elever från vård- och omsorgsprogrammet in i början av årskurs ett för att prata med eleverna om vilka vidare vägar som finns inom vården. Lärarna i vård- och omsorgsämnen riktar även in undervisningen mot olika yrken i de olika kurser som eleverna läser. Lärarna arbetar med situationsbunden återkoppling till eleverna genom att eleverna i ämnet svenska får lära sig ett språk som fungerar på ett äldreboende. I kursen specialpedagogik får eleverna lära sig om att arbeta inom LSS. Elevernas APL-perioder har olika inriktningar; i årskurs 1 har eleverna APL inom äldreomsorg, i årskurs 2 inom LSS och i årskurs 3 på lasarettet. Inför APL-perioderna får eleverna träna på olika arbetsuppgifter i skolans träningscenter som enligt eleverna liknar ett sjukhus. Eleverna ska dokumentera om vad som händer under APL i en loggbok och får även med sig en intervjuuppgift som innebär att de ska intervjua en arbetstagare på APL-platsen. När det gäller elevernas möjligheter att diskutera framtida studie- och yrkesval i undervisningen uppger eleverna att de inte har fått den möjligheten i undervisningen. Eleverna konstaterar att lärarna inte tydliggör i undervisningen när de pratar om studie- och yrkesvägledning utöver att lärarna beskriver vilka val av kurser som eleverna kan göra. Eleverna upplever även att det finns begränsade möjligheterna att göra studiebesök. Elevernas är av uppfattningen att den samlade studie- och yrkesvägledningen inte påverkat elevernas studie- och yrkesval i någon vidare utsträckning.

Lärarna som undervisar i de gymnasiegemensamma ämnena berättar att de sällan integrerar studie- och yrkesvägledning i undervisningen. Några av lärarna arbetar dock en del med infärgning av programmet i sina ämnen. Exempelvis tar läraren i ämnet idrott och hälsa upp vikten av att stärka rygg och nacke med koppling till elevernas kommande yrkesliv.

Lärare samverkar till viss del internt med studie- och yrkesvägledaren i arbetet med studie- och yrkesvägledningen på skolenheten. Det sker ett samarbete utifrån enskilda elevers behov men det sker ingen kontinuerlig samverkan kring arbetet med att integrera studie- och yrkesvägledningen i undervisningen. Studie- och yrkesvägledaren besöker däremot elevernas klassråd och informerar dem inför de individuella valen i årskurs 2 och 3. På våren i årskurs 3 genomför studie- och yrkesvägledaren individuella samtal med eleverna om framtiden.

Granskningen visar att lärare och studie- och yrkesvägledaren samverkar med externa kontakter men de arbetar i parallella spår med undantag för programrådsmöten där både lärare och studie- och yrkesvägledaren deltar tillsammans med bland annat politiker och branschföreträdare. Studie- och yrkesvägledaren samverkar med externa aktörer på egen hand exempelvis när Handelskammaren besöker skolan och pratar om arbetsmarknaden med eleverna samt när studie- och yrkesvägledaren besöker Karlstads universitet eller Örebro universitet tillsammans med eleverna. Lärarnas samarbete med externa kontakter sker med APL-handledare i samband med elevernas APL och när eleverna medverkar vid katastrofövningar i samarbete med MSB eller räddningstjänsten.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid vård- och omsorgsprogrammet vid Möckelngymnasiet Ro2 i Karlskoga kommun i låg utsträckning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen. Visserligen finns det goda exempel genom att lärare i vård- och omsorgsämnen förbereder eleverna för APL-perioderna, att eleverna får besöka universitet i slutet av sin utbildning och att SYV informerar eleverna inför elevernas val av kurser i undervisningen. Granskningen visar dock att den studie- och yrkesvägledning som bedrivs av lärarna i undervisningen inte sker på ett planerat och medvetet sätt i relation till centralt innehåll och ämnes- och kursplaner. Granskningen visar att en tydlig arbetsfördelning för såväl det snäva som det vida studie- och yrkesvägledningsarbetet saknas. Vidare saknas förutsättningar för samverkan mellan lärare och SYV och samarbetet dem emellan och tillsammans med externa aktörer behöver utvecklas. Det framgår att rektorn inte säkerställer att lärarna får kompetensutveckling inom studie- och yrkesvägledningen. Avslutningsvis ingår inte studie- och yrkesvägledningen som en del i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver se till att det blir tydligt för all berörd personal hur studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på vård- och omsorgsprogrammet. I detta ingår att se till att det skapas en tydlig arbetsfördelning för personalen, att studie- och yrkesvägledningen medvetandegörs i undervisningen samt att studie- och yrkesvägledningen följs upp inom det systematiska kvalitetsarbetet.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Av granskningen framkommer att rektorn inte genomför någon generell kartläggning om vilka behov av studie- och yrkesvägledning som eleverna har. Rektorn säger sig inte ha någon tydlig bild av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på vård- och omsorgsprogrammet. Rektorn berättar att det däremot sker vissa anpassningar för enskilda elever som tas upp i samband med elevhälsoträffar och att det kan komma innefatta behov av studie och yrkesvägledning.

Av intervjuer med rektorn och lärare framgår att rektorn har fattat ett övergripande beslut som påverkar elevernas studie- och yrkesvägledning genom att tar bort kursen svenska 3, som tidigare var obligatorisk för eleverna på vård- och omsorgsprogrammet. Rektorns motivering till det är att vård- och omsorgsprogrammet är ett yrkesprogram och av den anledningen kan man inte tvinga eleverna att läsa den kursen.

Granskningen visar att lärarna till viss del anpassar den vida studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov genom elevernas frågor vid utvecklingssamtalen och att de ber eleverna att skriva ett brev om vad de vill bli i början av årskurs 1. I övrigt genomförs det inte, enligt lärarna, på ett planerat sätt i undervisningen utan sker mer informellt genom att eleverna själva berättar, har frågor eller funderingar om sin framtid. Eleverna berättar att lärarna frågar dem vad de vill bli i årskurs 1 men att de inte pratar mer om det sedan och att lärarna samtidigt utgår ifrån att alla elever ska bli sjuksköterskor.

Studie- och yrkesvägledningen i undervisningen bidrar till viss del att utveckla elevernas självkännedom gällande intressen, kompetenser och förmågor. Eleverna får, enligt lärarna, möjlighet att reflektera över sin situation genom exempelvis trepartssamtal vid APL. Eleverna får då reda på vad de behöver arbeta vidare med men lärarna säger att de inte har tänkt på att det kan vara studie- och yrkesvägledning. Lärarna ger eleverna återkoppling på studieresultat och ibland kopplas det till elevernas framtidsplaner men det sker inte systematiskt och planerat i undervisningen. Elevernas uppfattning är dock att studie- och yrkesvägledningen i undervisningen inte på ett tydligt och medvetet sätt bidrar till att utveckla deras självkännedom gällande intressen, kompetenser och förmågor. Det framgår av granskningen att eleverna inte tycker att lärarna pratar om framtida studier och yrken med dem. Eleverna upplever att samtalen med lärarna inte hjälper dem att koppla studieresultaten till framtida mål och yrken och att lärarna inte

⁴ Se fotnot 1

gett eleverna kunskap och förståelse om intressen och kompetenser. Eleverna uttrycker att de har svårt att se att det finns en röd tråd för studie- och yrkesvägledningen utöver den återkommande informationen som studie- och yrkesvägledaren ger eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den vida studie- och yrkesvägledningen i liten utsträckning utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Lärarna tar endast vid enstaka tillfällen reda på elevernas ambitioner, mål och behov och anpassar inte sin vägledning därefter utan de insatser som görs sker på elevernas initiativ. Granskningen visar vidare att rektorn varken tagit ansvar för eller säkerställt att den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess. Det innebär att rektorn inte har en tydlig bild av behoven och har därmed heller inte säkerställt att de resurser som avsatts tillgodoser elevernas behov.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver ta ett större ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från och anpassas efter elevernas behov samt se till att lärarna i undervisningen medvetandegör och anpassar studie- och yrkesvägledningen till elevernas behov. I det ingår även att rektor behöver kartlägga elevernas behov av studie- och yrkesvägledning för att för att kunna säkerställa exempelvis de resurser och kompetenser som behövs för att elevernas behov ska kunna tillgodoses.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Granskningen visar att rektorn inte har tagit fram några konkreta mål för arbetet med att vidga elevernas perspektiv och motverka att traditionella föreställningar begränsar elevers studie- och yrkesval. Vidare framgår av intervjuer med rektor och personal att rektorn inte analyserar elevernas val av ämnen och kurser för att se till att studie- och yrkesvägledningen verkar kompensatoriskt och ger alla elever samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån kön och social eller kulturell bakgrund.

Av granskningen framgår att lärarna i liten omfattning i undervisningen arbetar för att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar avseende framtida studie- och

⁵ Se fotnot 1

yrkesval. I intervjuer med elever, lärare och rektor blir det tydligt att det är personbundet till den enskilde läraren om detta arbete genomförs eller ej. Inom de gymnasiegemensamma ämnena ger en lärare exempel på att hen arbetar med normer och identiteter i samhällskunskap och i svenska med koppling till APL och framtida val medan övriga lärare i gymnasiegemensamma ämnen inte ger några exempel på hur de arbetar med området i sin undervisning. Inom vård- och omsorgsämnena säger en lärare att det är en stor del av hens undervisning medan en annan lärare i vård- och omsorgsämnena inte medvetet vidgar perspektiven i undervisningen eftersom att det är svårt att hitta material och exempel kring det. Läraren i vård- och omsorgsämnena ger som exempel att hen i arbetet med föreställningar använder en lärobok med en söt tjej som sköter en gammal man med en manlig doktor bredvid. Detta reflekterar läraren över med eleverna, för att visa vilka bilder vi ofta har. Läraren tycker att hen hjälper eleverna att vidga sina perspektiv på det viset. På frågan om lärarna bjuder in personer som kan berätta om sitt yrke och sina erfarenheter, utifrån att de gjort ett otraditionellt val, svarar en lärare att det är sällan som de gör det. Eleverna säger att lärarna inte tagit upp de utmaningar som de kan möta på arbetsmarknaden om de väljer otraditionellt och att de i undervisningen inte heller pratat om att göra otraditionella val eller fått läsa om eller se filmer om personer som gjort sådana val. I några av ämnena, exempelvis svenska och specialpedagogik, kan eleverna se att föreställningar om till exempel kön tagits upp. Eleverna känner dock inte igen sig i att de i undervisningen har diskuterat frågor om deras tankar och perspektiv kring val eller att undervisningen gjort att de kommit på nya tankar.

Rektorns uppfattning är att lärarna inte arbetar med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i deras föreställningar ur just ett studie- och yrkesvägledningsperspektiv. Snarare handlar det om att göra eleverna vana vid att möta människor med olika bakgrund inom vården.

Granskningen visar att lärarna inte får någon kompetensutveckling inom rådande strukturer och normer i samhället som kan påverka elevers val av studier och yrke. Rektorn har inte heller kartlagt lärarnas behov av kompetensutveckling inom området. Det framgår att lärarna efterfrågar mer kompetensutveckling men att det inte prioriterats och snarare bygger på den enskilde lärarens eget intresse. När det gäller elevernas föreställningar får lärarna reda på dessa till viss del genom att eleverna pratar om sina föreställningar i skolan. Lärarna konstaterar att de skulle behöva arbeta mer med elevernas föreställningar i undervisningen men hittills har de inte följt upp effekterna av det i undervisningen. Elevernas uppfattning är att de inte har blivit utmanade i sina val eller föreställningar av lärarna men att lärarna tycker att det är roligt att eleverna exempelvis vill studera vidare efter gymnasiet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i låg utsträckning ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som kan vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval eftersom att det saknas ett medvetet och strukturerat arbete inom området. Granskningen visar också att arbetet med att motverka begränsningar i studie- och yrkesval behöver synliggöras mer för eleverna i undervisningen än vad som görs. Det finns annars en risk för att studie- och yrkesvägledningen, inte i tillräcklig omfattning, verkar kompensatoriskt och förmår vidga

elevernas perspektiv, så att alla elever ges samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön, social eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver utforma konkreta mål och tydliggöra lärarnas ansvar för att inom den vida studie- och yrkesvägledningen vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. I detta ingår att rektorn behöver se till att lärarna har aktuell kunskap om elevernas föreställningar som påverkar elevernas val samt följa upp lärarnas arbete inom området.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen inte säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses eller att resursfördelningen görs utifrån en analys av behoven av studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Huvudmannen har inte tydliggjort vad som ska prioriteras och vad som behöver utvecklas inom studie- och yrkesvägledningen. Det finns heller inga konkreta mål som har utgångspunkt i de nationella målen eller någon handlingsplan för arbetet, uppger huvudmannens representant i intervju. Huvudmannen genomför ingen kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning med hänsyn till kön, social och kulturell bakgrund. Det framgår vidare att studie- och yrkesvägledningen inte följs upp i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Vad gäller resursfördelning och tillgången till personal med sådan kompetens att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses säger huvudmannens representant att resursfördelningen är tillräcklig och att tillgången säkerställs genom samtal mellan huvudmannen, rektor och studie- och yrkesvägledaren. Vidare är huvudmannens uppfattning att studie- och yrkesvägledningen fungerar bra och att huvudmannen har tillit till att verksamheten arbetar på ett bra sätt. I inskickat material till Skolinspektionen inför granskningen beskriver huvudmannen att resurser för studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov, genom den resurstilldelning skolorna ges i Skolförvaltningens internbudget. Rektorerna sätter sin egen organisation utifrån tilldelad budget. Skolinspektionen har dock tidigare i detta beslut konstaterat att rektorn inte genomför någon kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning med

⁶ Se fotnot 1

hänsyn till kön, social- och eller kulturell bakgrund. Resurstilldelningen av studie- och yrkesvägledare på skolorna följs inte upp av huvudmannen och det har inte vidtagits några åtgärder kring det.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i låg utsträckning tar ansvar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Huvudmannen följer inte på ett systematiskt sätt upp skolenhetens studie- och yrkesvägledning, vare sig i snäv eller vid bemärkelse. Sammantaget betyder det att huvudmannen saknar underlag för att bedöma av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolenheten och vilka förutsättningar som eventuellt kan saknas, till exempel vad gäller resursfördelning eller personalens kompetens.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver konkretisera vad de nationella målen innebär för skolenheten genom att förtydliga sina rutiner samt ta ett större ansvar för att planera, följa upp och utveckla all den studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. I arbetet bör bland annat ingå uppföljning och analys av elevernas behov och hur det tillgodoses inom nuvarande resurs samt att följa upp studie- och yrkesvägledning inom det systematiska kvalitetsarbetet.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 11 oktober 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Anders Bengtsson

Föredragande
Signerat av: Anders Bengtsson

X Roland Fallström

Beslutsfattare
Signerat av: Roland Fallström

I ärendets slutliga handläggning har utredare Monica Axelsson och Bo Jersenius deltagit. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid

mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkännetdom och förmåga till studieplanering,
- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,

- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,
- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt

- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav

och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,
- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: